

Var det bättre förr?

Jämförande studie av rörelsehindrade ungdomar under 1980-talet och 1990-talet i Göteborgsområdet

Ann Jesperson

Susanne Bähr

Gunnar Grimby

Studien som 1998 genomförts vid Vuxenhabiliteringsmottagningen, Rehabiliteringsmedicin, Sahlgrenska Universitetssjukhuset, Göteborg, avsåg att beskriva utbildning, försörjning och arbetssituation för unga med rörelsehinder till följd av neurologiska funktionsnedsättningar (56 personer, medianålder 26 år). Jämförelse har gjorts med resultat från motsvarande studie 1983.

Av resultaten framgår att under slutet av 1990-talet förelåg i många avseenden en sämre situation än för dem som var unga i början av 1980-talet, trots förbättrade utbildningsmöjligheter och andra samhällsförändringar, som borde ha underlättat. De unga idag är drabbade av större arbetslöshet, endast 40% har anställning mot tidigare 73%, lönebidragsanställning är vanligare och 57% har redan fått någon form av sjukbidrag eller förtidspension mot 26% 15 år tidigare.

Ann Jesperson är auktoriserad socionom, gruppkurator, Susanne Bähr, socionom, kurator vid Rehabiliteringsmedicin, Sahlgrenska Universitetssjukhuset och Gunnar Grimby, professor emeritus, projektledare, Avdelningen för rehabiliteringsmedicin, Göteborgs Universitet.

Inledning

Vid mottagningen för Vuxenhabilitering vid Rehabiliteringsmedicin, Sahlgrenska Uni-

versitetssjukhuset, Göteborg, gjordes 1983/84 en kartläggning avseende utbildning, arbete och bostad beträffande 82 unga vuxna med medfödda eller tidigt förvärvade rörelsehinder (1). En uppföljande studie genomfördes 14 år senare 1997/98 (2), varvid även en ny grupp unga rörelsehindrade kända på Vuxenhabiliteringsmottagningen kontaktades. Medianåldern på denna nya grupp år 1998 motsvarade åldern på den ursprungliga gruppen år 1983. Förutom en beskrivning av den unga gruppens situation beträffande utbildning och arbete 1998 möjliggjordes en jämförande studie inom vissa områden avseende de båda gruppernas ungdomsår 1983 respektive 1998.

I fortsättningen benämnes den äldre gruppen "A" (n=59, medianålder=24 år 1983) och den yngre gruppen "B" (n=56, medianålder=26 år 1998). Resultaten kommer att redovisas parallellt för båda grupperna där så är möjligt, medan redovisningen i övrigt sker enbart för B-gruppen.

Frågeställningar inför den jämförande studien var:

Var utbildningsmöjligheterna bättre för B-gruppen än för A-gruppen? Hade dagens ungdomar kommit ut i arbetslivet på samma sätt som A-gruppen en gång gjorde? I vilken utsträckning förelåg arbetslöshet? Hade andelen förtidspensioneringar ökat i jämförelse med situationen 1983? Varför

hade dessa unga i så fall blivit pensionerade? Vilken form av försörjning hade B-gruppen jämfört med A-gruppen? Kan eventuella skillnader härledas till reformer och/eller begränsningar inom samhället? Hade dagens rörelsehindrade ungdomar andra förutsättningar beträffande fysisk miljö, utbildning, möjlighet till yrkesarbete och hjälpinsatser från samhället än för 10-15 år sedan?

Metodik

Urvalet till B-gruppen skedde enligt följande kriterier:

Aktuell 1997 vid Vuxenhabiliteringsmottagningen, Rehabiliteringsmedicin, Sahlgrenska Universitetssjukhuset, och i en ålder mellan 18-30 år (födda 1967-1978) samt bostatt i Göteborg eller Mölndals kommun den 31/12 1996. Dessutom skulle han/hon ha gått i svensk skola sedan 6-7 års ålder och kunna tala svenska utan tolk.

I ett informationsbrev angående undersökningen ombads personerna att ta kontakt per telefon med den intervjuansvariga (socioonom) för att bestämma tid för själva telefonintervjun. Vid behov skickades två skriftliga påminnelser ut med 2-3 veckors intervall. Intervjuerna tog 1½ -2 timmar och följde ett strukturerat frågeformulär med 181 växlande fasta och öppna frågor. Formuläret utformades liknande det vid utredningen 1983/84 men modifierades något för att passa moderna beteckningar och företeelser.

Urvalet till A-gruppen skedde genom att informationsbrev sändes till samtliga som deltagit i studien 1983/84 då de var aktuella på Vuxenhabiliteringsmottagningen. Intervjuerna med de 59 personer, som ställde upp (bortfallet blev 28%), skedde på motsvarande sätt som för B-gruppen (2).

Deltagare

Bortfallet i B-gruppen blev 28%. Tjugotvå personer av 78 tillfrågade avstod från att delta i studien. Således deltog 56 personer i intervjun (i några undantagsfall ägde personligt möte rum på grund av svårighet att genomföra telefonsamtal). Medianåldern var 26 år (variation 19-31 år). Antalet kvinnor var 24 (43%). Cerebral pares var den dominerande diagnosen (*tabell 1*), därefter kom ryggmärgsskada/bråck hos tio personer respektive en person. I A-gruppen var också diagnosen cerebral pares vanligast och därtill dubbelt så omfattande som i B-gruppen, medan det näst största diagnosområdet utgjordes av traumatisk hjärnskada. Personligt hjälpbehov förelåg i B-gruppen för tre femtedelar av de intervjuade; en tredjedel behövde hjälp mer än 20 timmar/vecka.

Tabell 1. Diagnoser i intervjugrupperna A (n=59) och B (n=56).

	Grupp A %	Grupp B %
Cerebral pares	65	34
Muskeldystrofi	5	16
Traumatiska hjärnskador	15	9
Övriga hjärnskador	2	4
Ryggmärgsskada/bråck	7	20
Övriga neurologiska sjukdomar	3	5
Övriga diagnoser	3	12

Tabell 2. Typ av hushåll för båda intervjugrupperna A 1983 (n=59) respektive B 1998 (n=56). Inom B-gruppen hade nio personer (16%) egna barn (fyra var ensamstående förälder).

	Grupp A %	Grupp B %
Ensamhushåll	41	55
Flerpersonshushåll	22	22
Bor i föräldrahemmet	37	23

Av tabell 2 kan utläsas att drygt hälften av B-gruppen levde ensamma, vilket var fler än i A-gruppen 1983, som i högre utsträckning bodde kvar i föräldrahemmet.

Resultat

Sjukskrivning, sjukbidrag och förtidspension

Inom B-gruppen på 56 personer var det endast en som var helt sjukskriven vid intervju tillfället. Tabell 3 visar att tolv personer (22%) hade någon form av sjukbidrag, varav hälften hade helt bidrag. Betydligt fler, 20 personer (36%), var förtidspensionerade. Elva individer hade hel förtidspension, varav sju personer hade ett hjälpbehov överstigande 12 timmar/dygn och åtta hade personlig assistent. Nästan tre gånger fler män än kvinnor var helt förtidspensionerade. Pensionsbesluten hade fattats vid 21-24 års ålder för sex personer och vid 25-31 års ålder för de övriga fem. Två av de med helt sjukbidrag hade beviljats detta re-

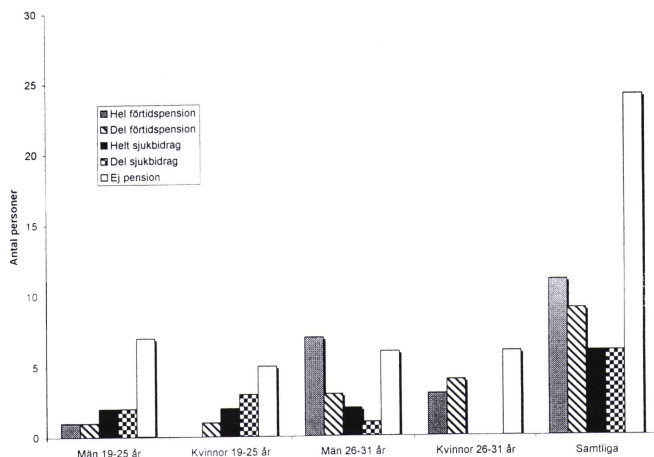
dan vid 16 års ålder, medan övriga fyra var mellan 19-24 år gamla vid besluten.

Tabell 3. Förtidspension, sjukbidrag och sjukskrivning i A-gruppen 1983 (n=59) och B-gruppen 1998 (n=56).

	Grupp A %	Grupp B %
Förtidspension, hel	3	20
Förtidspension, partiell	15	16
Sjukbidrag, helt	3	11
Sjukbidrag, partiellt	5	11
Sjukskrivning, hel	5	2

Tabell 3 visar även att, i jämförelse med B-gruppen, betydligt färre i A-gruppen hade sjukbidrag (8%) eller förtidspension (18%) 1983. Detta gällde nästan dubbelt så många kvinnor som män och för de flesta hade beslut om sjukbidrag/förtidspension fattats först i 25-35 års åldern (2).

Figur 1 visar antalet personer i B-gruppen med hela och partiella förtidspensioner respektive sjukbidrag fördelade på ålder och

Figur 1. Förekomst av förtidspension och sjukbidrag i B-gruppen (n=56) fördelat på kön och två åldersgrupper.

kön 1998. Bland de 32 äldre (26 år eller mer) hade 63% någon form av förtidspension/sjukbidrag, varav dubbelt så många män som kvinnor. Av de 24 yngre (19-25 år) hade 50% helt eller partiellt sjukbidrag eller förtidspension och könsfördelningen var lika. För drygt hälften av de 15 inom B-gruppen som uppbar partiell förtidspension/sjukbidrag utgjordes den kompletterande inkomsten av arbetslön medan övriga hade studiebidrag respektive arbetslöshetsunderstöd.

Utbildning och praktik

Endast åtta av de 56 intervjuade i B-gruppen hade i *grundskolan* gått något läsår i rh-klass, varav två elever under hela grundskoletiden.

Under högstadiet behövde fyra elever flytta över till eller återgå till rh-klass. Nästan hälften av eleverna (43%) uppgav att de hade problem under grundskoletiden, där mobbningen dominerade inom integrerad skolgång (23%) medan endast två elever i rh-klass var missnöjda (alltför skyddad och auktoritär skola). Samtliga hade haft pryoplacering i grundskolan, varav drygt hälften ansåg sig ha fått praktikplats enligt egen önskan och 85% förklarade sig ha varit nöjda.

Samtliga utom två av de intervjuade i B-gruppen hade erhållit *gymnasiekompetens*, medan 30% i A-gruppen inte hade fått motsvarande utbildning.

En av de två i B-gruppen, som inte hade gymnasieexamen, läste vid intervju tillfället på gymnasienivå på Komvux, och den andra hade avbrutit gymnasiestudierna efter ett år (på grund av stort hjälpbehov och tekniska problem). De flesta i både A- och B-grupperna hade föredragit 2-årig linje i gymnasiet (36% respektive 52%). De populäraste linjerna i B-gruppen hade dock varit 3-årig ekonomisk linje

samt 2-årig handel/kontorslinje, medan A-gruppen oftast hade valt 2-årig social linje eller 2-årig distribution/kontorslinje. I övrigt hade det varit mycket stor spridning beträffande linjevalen. Sju elever inom B-gruppen hade gått på Riksgymnasiet för funktionshindrade i Göteborg, varav två med förlängd studietid.

Inom B-gruppen ansåg tolv elever att de egentligen hade valt fel linje i gymnasiet, varav fyra dock hade accepterat situationen medan övriga åtta uttryckte viss bitterhet. Fel linjeval var det vanligaste skälet till de klagomål på gymnasietiden, som framfördes av totalt 19 elever (35%). Andra problem hade varit skoltrötthet, oförstående kamrater och lärare samt dålig gemenskap och utanförskap. Ingen nämnde mobbning på gymnasiet och endast en uppgav problem beroende på medicinsk försämring. Fyrtioen elever (76%) i B-gruppen hade haft *praktikplacering* under gymnasietiden. Trots att endast drygt hälften av dem hade fått praktikplats enligt egen önskan, kände sig nästan alla nöjda med placeringarna.

Vid en jämförelse av praktiksituationen inom grundskola och gymnasium mellan B-gruppen och studien 1983 (1), framkommer av den sistnämnda att 84% av eleverna hade valt praktikplats själva, men att endast 76% av dessa förklarade sig nöjda. Inom B-gruppen hade endast drygt hälften valt praktikplats själva, men ändå uppgav 89% att de varit nöjda.

Sammantaget hade tio personer i B-gruppen någon gång gått på *folkhögskola*. Endast tre hade dock läst två år eller mer på gymnasienivå - övriga hade använt sig av folkhögskolan för eftergymnasial utbildning och som komplement. Ungefär motsvarande antal gällde även för A-gruppen. Inom B-gruppen hade *eftergymnasiala studier på folkhögskola och Komvux* varit aktuella för

18 individer och dessutom pågick studier fortfarande för två personer - totalt 20 personer (36%). Ytterligare tre planerade vid tiden för intervjun att påbörja kurser. Motsvarande situation för A-gruppen var att 9 personer (15%) hade bedrivit eftergymnasiala studier på folkhögskola och Komvux före intervjutillfället 1983.

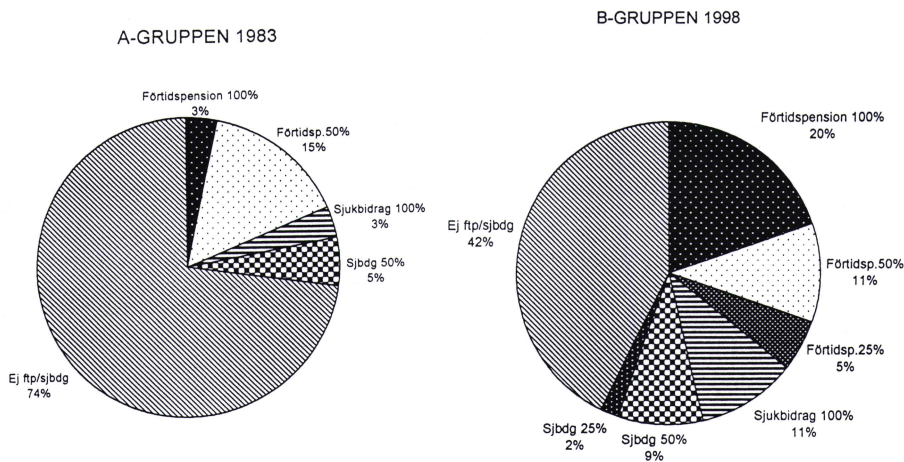
Åtta personer i B-gruppen hade slutfört *högskolestudier*, medan tre hade tvingats avbryta på grund av medicinsk försämring. Fem studerande var inskrivna på högskola vid intervjutillfället och två planerade inskrivning samma år. Inom A-gruppen framkom att vid intervjun 1983 hade fem personer slutfört högskolestudier, tre studerade för tillfället och tre hade tidigare avbrutit påbörjade studier. En jämförelse visar således totalt 13 högskoleutbildade (avslutade eller pågående studier) (23%) i B-gruppen 1998 mot totalt åtta (14%) i A-gruppen 1983. *Hjälpbbehov under skoltid* inom B-gruppen hade funnits för 36 elever i grundskolan

(64%), vilket avhjälpes i 86% av fallen av elevassistenter.

I gymnasiet hade det varit motsvarande antal hjälpbehövande, nämligen 34 elever (62%), men hjälpen gavs av elevassistenter endast till 50% och av kamrater/lärare till 47%. Sammanlagt fanns 16 elever, som inte hade behövt hjälpinsatser varken i grundskolan eller gymnasiet, medan 25 elever hade haft fortlöpande hjälpbehov under hela studietiden.

Försörjning och anställningsform

Betydande skillnader framkom beträffande försörjningen mellan de båda grupperna 1983 respektive 1997. Den vanligaste försörjningsformen i B-gruppen hade varit *hel förtidspension eller helt sjukbidrag*, 31%. Därefter kom *deltidsarbete*, 23%, vilket i de flesta fallen var kombinerat med partiell förtidspension eller sjukbidrag. Andelen *heltdarbete, studerande* respektive *arbetsökande* var omkring 15 % vardera. I

Figur 2. Fördelning av förtidspension och sjukbidrag inom A-gruppen 1983 (n=59) respektive B-gruppen 1998 (n=56).

A-gruppen däremot hade det vanligaste försörjningssättet varit att arbeta heltid, vilket gällde nästan 50%, medan deltidsarbete hade varit aktuellt för en fjärdedel liksom i B-gruppen. Sjukskrivning (A-gruppen 5%, B-gruppen 2%) samt studier var också ganska lika förekommande i grupperna, medan arbetslöshet och hel förtidspension var betydligt vanligare för B-gruppen. Totalt var det 32 personer (57%) i B-gruppen som hade hel eller delvis försörjning via förtidspension/sjukbidrag, medan det endast var 16 personer (26%) i A-gruppen (figur 2).

Av de 22 yrkesarbetande i B-gruppen hade 17 fast anställning och övriga fem personer hade vikariat, projektanställning eller feriearbete.

De *arbetsområden** som var aktuella i B-gruppen var främst kontors- och kundservice (sju personer), arbeten som krävde kortare högskoleutbildning (sju personer) samt service/omsorg/ försäljning (tre personer). Endast en person hade anställning som krävde teoretisk specialkompetens, medan fyra hade arbeten inom processindustri/ maskin/ transport eller arbeten utan krav på särskild yrkesutbildning. Inom A-gruppen 1983 var kontors- och kundservice klart dominerande arbetsområde (cirka 50% av de yrkesverksamma).

Fem personer av de heltidsarbetande och nio av de deltidsarbetande inom B-gruppen hade *lönebidragsanställning* - således 14 personer (64% av de 22 yrkesverksamma). Motsvarande antal 1983 (A-gruppen) var 20 lönebidragsanställda (51% av 39 i aktivt arbete). Arbetsgivare för de lönebidragsanställda i B-gruppen fanns i privat sektor i fem fall, fyra inom kommunen, tre inom stat/

landsting samt två inom ideell verksamhet. De åtta personer (+ en deltidsarbetande) inom B-gruppen som till någon del betecknades som *arbetslösa* uppvisade varierande former av försörjning och planering.

Två personer uppbar arbetslöshetsunderstöd efter nio månaders arbetslöshet, varav en hade viss inkomst som extra taxichaufför ibland och sökte fast chaufförsarbete helst dagtid - den andra planerade utbildning till fotograf. En kvinna, arbetslös sedan två år, hade fått barn och var nu fortfarande föräldraledig - önskade fortsatt utbildning till fritidsledare så småningom. En person med 25% sjukbidrag och kortvariga anställningar varvat med ½-årslånga arbetslöshetsperioder hade sedan 1½ år tillbaka beviljats studier på KomVux med studiestöd i syfte att senare kunna söka in till högskola för yrkesutbildning. Fem personer var delvis arbetslösa med en kompletterande försörjning: två uppbar socialbidrag istället för arbetslöshetsunderstöd (båda planerade studier i samråd med AF och AMI), en uppbar kompletterande socialbidrag ihop med ½ förtidspension under en nu 2-årig arbetslöshet (planerade datakurs via AMI för att få arbete igen), en var så ung att han precis slutat gymnasiet och ännu inte hunnit börja söka arbete (planerade KomVux-studier) och slutligen en deltidsanställd som räknades som arbetssökande i och med att han sökte heltidsarbete.

De arbetslösas ålder var mellan 19-30 år, diagnoserna varierade, fem av de nio hade inget hjälpbehov och ingen tillhörde gruppen med störst hjälpbehov. Alla utom en planerade någon form av vidare studier för att kunna söka arbete. Arbetslöshetsperioderna varierade från sex månader till tre år oavbrutet fram till intervjutillfället - de flesta hade haft ett flertal perioder av arbetslöshet bakom sig, ofta ½-årsvis. AMI och/eller AF har varit delaktiga i sju av de nio personernas utbildning och arbetsutveck-

*) Presenterade enligt Standard för svensk yrkesklassificering 1996 (SSYK-96). Ref.SCB-rapport 3/1998.

ling. I jämförelse med A-gruppen 1983 var flera i B-gruppen drabbade av arbetslöshet: 3% resp. 14%.

Färdmedel och personlig hjälp

Färdtjänst var beviljad för 44 personer (79%) i B-gruppen, varav 17 framförde klagomål (mest gällde det problem att passa tiden). Transport till och från arbetsplats eller skola skedde med färdtjänst för 12 personer (40% av de arbetande/studerande), varav tre var mindre nöjda, medan nio personer (30%) körde egen bil. Fem personer promenerade och fyra reste kollektivt.

I B-gruppen uppgav 36 av de intervjuade (64%), att de hade behov av hjälp med personlig omvårdnad och/eller städning. Tjugofem av dessa var ensamboende. Sex hushåll hade småbarn. För 17 personer med omfattande hjälpbehov (>20 timmar/vecka) hade hjälpen ombesörjts av personliga assistenter enligt *Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS)* (3) - insatserna varierade individuellt mellan 5-24 timmar/dygn. Enligt *Socialtjänstlagen (SoL)* (4) hade ledsagare beviljats i två fall, städhjälp i fem fall tillika personlig omvårdnad för fyra personer, vilket totalt sett blev sex individer, som samtliga hade ett hjälpbehov mindre än 20 timmar/vecka. Insatserna varierade ifrån enbart städning var 3:e vecka till personlig hjälp ett par timmar/dag. *Anhöriga* hade ställt upp för 13 personer, även dessa med mindre omfattande hjälpbehov (<20 timmar/vecka). Hjälpen bestod huvudsakligen av städning och inköp (i tio fall), men även personlig hjälp dagligen (för sex personer). Föräldrar var vanligast förekommande som hjälpare och en moder var till och med anställd av kommunen som anhörigvårdare. Hemvårds-

bidrag nämndes endast i ett fall, där hustrun stod för hjälpinsatsen.

Diskussion

I denna studie har unga funktionshindrade i Göteborg beskrivits 1998 med tonvikt lagd på utbildning, yrkesverksamhet och försörjningsförmåga. Dessutom har resultat från 1983 års studie av ungdomar i samma ålder (2) redovisats som jämförelse. Vissa grundläggande skillnader finns i dessa båda grupper. Även om cerebral pares dominerar i båda grupperna, har dock övriga diagnoser olika förekomst med exempelvis betydligt fler ryggmärgsskador och muskeldystrofier i B-gruppen än i A-gruppen, medan A-gruppen uppvisar fler traumatiska skador än B-gruppen. Diagnosdifferenserna beror troligen på ändrade intagningskriterier vid Vuxenhabiliteringsmottagningen, varifrån grupperna hämtats. En annan viktig faktor är det förhållandevis stora bortfallet på 28% i båda studierna, varför redovisningen bör tolkas med detta i åtanke. Uppseendeväckande skillnader har påvisats mellan A- och B-grupperna beträffande vissa faktorer. Viss misstanke föreligger dock om olika profilering beroende på bortfallsgruppernas sammansättning, som till del kan ha påverkat resultatet.

En hypotes är att om A-gruppens bortfall huvudsakligen bestod av individer med sämre förutsättningar och mer pessimistisk framtid, så skulle A-gruppen kunna domineras av personer, som har lyckats förhållandevis bra. Om B-gruppens bortfall skulle bestå av personer, som avstått från intervju därför att de är mindre skadade och har lyckats bra i arbetslivet samt står mitt i karriären utan varken tid eller intresse av att delta i intervjuundersökningar, skulle B-gruppen domineras av personer med svårare funktionshinder och sämre arbetsprog-

De funktionshindrade, som var unga 1998, hade erbjudits en bra start genom skolan

nos. Differensen mellan A-och B-grupperna skulle då kunna förstärkas.

Jämförelse mellan de faktiska resultaten från de två grupperna A och B visar dock följande.

De funktionshindrade, som var unga 1998, hade erbjudits en bra start genom skolan, som under åren har utvecklats positivt beträffande integrering, handikappanpassning, tillgång till elevassistenter samt attitydförändring hos flertalet lärare och kamrater. Vid tiden för studien 1983 (1) pågick integreringsarbetet inom utbildningsväsendet för fullt, varför det redan då fanns stora skillnader beträffande skolformerna för yngre respektive äldre personer i studien - utvecklingen gick raskt framåt mot ökad integrering.

Inom B-gruppen fick de flesta hjälp av elevassistenter i grundskolan, medan det i gymnasiet även var lärare och kamrater som hjälpte till vid behov. Antalet hjälpbehövande elever var lika i både grundskola och gymnasium, varför resultatet tyder på att gymnasieskolan kan ha för få elevassistenter i förhållande till behovet. A-gruppens hjälpbehov under skoltiden och hur detta blev tillgodosett har ej redovisats i denna studie, utan hänvisning sker till Höök och Jespersen (1) beträffande förhållandena 1983.

Hjälpbehov överstigande 20 timmar/vecka noterades för 17 personer i B-gruppen, vilka samtliga hade personliga assistenter enligt LSS (3). Övriga med hjälpbehov fick hjälpen via SoL (4) eller av anhöriga.

Samtliga i B-gruppen hade gått i gymna-

sieskola till skillnad från ungdomarna 1983, av vilka endast drygt 70% hade haft denna möjlighet. I båda grupperna hade 2-åriga gymnasielinjer föredragits. Linjevalen i gymnasiet är givetvis viktiga för unga människor och inom B-gruppen anfördes "felaktigt linjeval" som den främsta anledningen till missnöje under gymnasietiden - endast ett fåtal hade dock bytt linje eller avbrutit studierna, istället hade några kompletterat med annan yrkesinriktning. Dubbelt så många i B-gruppen hade eftergymnasial utbildning jämfört med A-gruppen.

Trots sämre skolunderbyggnad hade det dock varit lättare för A-gruppen att komma ut på arbetsmarknaden efter avslutade studier, då hela 73% hade fått arbete heltid eller deltid 1983 jämfört med knappt 40% av ungdomarna i B-gruppen 1998. Möjligheten att via praktik få kontakt med arbetslivet finns numera för samtliga skolelever i Sverige, vilket bekräftas av svaren från B-gruppen. Redan 1983 (1) hade de flesta haft denna möjlighet, även om en fjärdedel var missnöjda med praktiken trots att nästan 85% ansåg sig själva ha valt praktikplats. Resultatet 1998 pekar mot att rådgivningen blivit bättre - bara 10% av B-gruppens elever hade varit missnöjda trots att endast hälften hade valt praktikplacering själva.

Ett anmärkningsvärt resultat är att unga funktionshindrade på 90-talet hade fått förtidspension/sjukbidrag i så hög utsträckning att det var mer än dubbelt så många som på 80-talet. Hel förtidspension hade drabbat totalt 20% av B-gruppen, de flesta

Dubbelt så många i B-gruppen hade eftergymnasial utbildning jämfört med A-gruppen

Trots sämre skolunderbyggnad hade det dock varit lättare för A-gruppen att komma ut på arbetsmarknaden efter avslutade studier

före 26 års ålder; motsvarande andel 1983 var endast 3%. Pensions-och sjukbidragsbesluten hade generellt tagits i tidigare åldrar för B-gruppen än för A-gruppen. Antalet pensionerade män i B-gruppen var tre gånger fler och antalet kvinnor var lika jämfört med A-gruppen.

Förutom högre pensioneringsfrekvens var det dessutom fyra gånger fler arbetslösa i gruppen 1998 än i gruppen 1983. Enligt officiell arbetslöshetsstatistik från Länsarbetsnämnden 1998 var andelen arbetslösa i åldrarna 20-29 år i Göteborg och Mölndal 8% (11,5% inkluderande de verksamma i "program"), medan motsvarande andel var 14% i B-gruppen. Vid studien 1983 (1) var, enligt officiell statistik, arbetslösheten för ungdomar under 25 år i Göteborg 11% - enligt svaren från A-gruppen var endast 3% av dem arbetslösa 1983. Arbetsmarknadsmyndigheterna hade varit aktivt inkopplade med åtgärder för flertalet arbetslösa inom B-gruppen, där samtliga planerade ytterligare utbildning på varierande nivå för att öka sin konkurrenskraft. Intervjusvaren från de arbetslösa andades trots allt optimism, energi och initiativkraft beträffande framtida yrkesliv. Även för flertalet av dem som hade anställning hade AMI eller Arbetsförmedlingen varit involverade i något skede under perioden mellan skola och arbete. Trots att förhållandevis få av B-gruppens ungdomar hade ett arbete, var ändå andelen anställningar med lönebidrag 13% större än för A-gruppen 1983. Inom A-gruppen hade

hälften av de 43 yrkesverksamma arbetat inom kontors-och kundservicebranschen. Även bland de 22 anställda inom B-gruppen var dessa yrken vanliga, men branschspridningen var större och jämnare.

Resultaten visar, att det hade varit mycket svårt för dem som är unga och rörelsehindrade idag att komma ut i arbetslivet direkt efter skolan. Detta trots gedigen skolutbildning med både gymnasium och eftergymnasiala studier, möjlighet till stöd-och hjälpinsatser vid behov, yrkespraktik via skolan, förbättrade attityder från omgivningen, insatser i form av arbetsmarknadsåtgärder samt kompletterande ekonomiskt stöd från Försäkringskassa och kommun.

I jämförelse med situationen för unga rörelsehindrade 1983 tycks således utbildningen ha förbättrats för ungdomarna under 1990-talet. Efter avslutad skolutbildning, vid cirka 25 års ålder, hade dock en klar försämring inträtt med stora problem att komma vidare för att bli självförsörjande. Enligt denna studie hade alltför många unga med rörelsehinder tidigt drabbats av arbetslöshet och/eller någon form av förtidspensionering till skillnad mot dem som var unga i början av 80-talet. Rubrikens fråga "Var det bättre förr?" kan således anses besvarad med "nej" för skola/utbildning och "ja" för arbete/försörjning.

Någon icke-funktionshindrad kontrollgrupp har inte ingått i studien, men rent allmänt kan dock konstateras att ungdomsarbetslöshet existerar i dagens samhälle. Arbetsgivarna söker unga, friska, raska personer med högskoleutbildning och arbetslivserfarenhet. Arbetstakten är högt uppskruvad och ingen anställning är beständig. Denna verklighet är svår att kombinera med ett funktionshinder. Hårda krav ställs

Studien visar på en alarmerande utveckling där unga människor förtidspensioneras istället för att få förvärvsarbete

på den enskilde individen och inte minst på samhället, vars uppgift bör vara att ingripa för att eliminera svårigheterna i möjligaste mån. Studien visar på en alarmerande utveckling där unga människor förtidspensioneras istället för att i ett förvärvsarbete få användning av den, i många fall, gedigna utbildning som erhållits. Merparten av skillnaderna mellan de båda grupperna 1983 och 1998 kan inte förklaras enbart av bortfallet i studien, utan måste tolkas som förändringar inom samhället under de gångna åren.

Det vore önskvärt att dessa båda grupper

av funktionshindrade unga människor kunde följas upp på nytt om cirka 10-15 år för att följa samhällsutvecklingen inom handikappområdet, i synnerhet beträffande arbets- och försörjningssituationen.

REFERENSER

1. Höök O, Jespersion A. Utbildning, arbete och bostadssituation för rörelsehindrade ungdomar i Göteborg, 1986.
2. Jespersion A, Bähr S, Grimby G. Funktionshindrad - vad händer på fjorton år? Longitudinell studie av unga vuxna rörelsehindrade i Göteborg, 2001. Socialmedicinsk tidskrift 2002;3:ss
3. Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) SFS 1993:387.
4. Socialtjänstlagen (SoL) SFS 1988:871.

Studien har finansierats genom anslag från Rådet för arbetslivsforskning, Svenska Läkaresällskapet Olle Hööks fond, Wilhelm och Martina Lundgrens Vetenskapsfond II samt Norrbacka-Eugenia-stiftelsen.

SPELFÄLLAN 2002

SPELFÄLLAN beskriver ett snabbväxande missbruk, från oskyldigt tidsfördriv till patologiskt tvång och konsekvenser av detta, såsom ekonomisk och social katastrof, alkoholmissbruk, kriminalitet och ohälsa.

SPELFÄLLAN är ett uppskattat hjälpmedel för spelare och anhöriga, kriminalvård socialtjänst och psykiatri.

www.spelfallan.com